

تحلیل ادراک کشاورزان شهرستان کرمانشاه از تعاون

زهرا اطهری^۱ و امیرحسین علی بیگی^{۲*}

۱، ۲، دانش آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشیار دانشکده کشاورزی

و عضو مرکز پژوهشی مطالعات اقتصادی- اجتماعی دانشگاه رازی

(تاریخ دریافت: ۸۸/۱۰/۱۵- تاریخ تصویب: ۸۹/۸/۲)

چکیده

بررسی ادراک کشاورزان از تعاون می‌تواند به توسعه واقع‌گرایانه این بخش در اقتصاد روستایی کمک کند. هدف کلی این تحقیق توصیفی- همبستگی، تعیین ادراک کشاورزان از تعاون و عوامل تأثیرگذار بر آن بود. جامعه آماری این تحقیق کشاورزان سرپرست خانوار روستاهای شهرستان کرمانشاه بودند (N=۲۴۳۹۱) که تعداد ۳۵۰ نفر از آنان با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود که برای سنجش پایایی و روایی آن، به ترتیب از آلفای کرونباخ و پائل متخصصان استفاده شد. بر اساس یافته‌ها، کشاورزان درک نسبتاً خوبی از تعاون دارند و روحیه تعاون و همکاری برای انجام فعالیت‌های تعاونی را دارا هستند. متغیرهای انسجام اجتماعی، خویشاوندگرایی، اعتماد اجتماعی، درآمد کشاورز، سابقه تعاون و همکاری و آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون، ۶۴ درصد از تغییرات ادراک کشاورزان از تعاون را تبیین می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: ادراک، تعاون، تعاونی، انسجام اجتماعی، کشاورز.

مقدمه

جلوه‌های مشارکت سازمان یافته کشاورزان روستایی در امور اقتصادی و اجتماعی می‌باشند. ولیکن بسترسازی برای شکل‌گیری تعاونی‌ها و برانگیختن احساس نیاز در روستاییان برای تشکیل تعاونی‌ها به عنوان نخستین و مهمترین مرحله، در فرآیند تداوم حرکت‌های بعدی آن اهمیت بسیار دارد. از طرفی، اولین گام در جهت بسترسازی برای شکل‌گیری تعاونی‌ها در مناطق روستایی به منظور پیشرفت و توسعه کشاورزی و عمران روستایی، آگاهی از میزان وجود فرهنگ تعاون و توسعه آن در بین کشاورزان است. در واقع، توسعه فعالیت‌های موفق و اصیل تعاونی بر ترویج و توسعه فرهنگ تعاون استوار است. از این روی، علاوه بر سرمایه، طرز تفکر و ادراک کشاورزان از تعاون و فعالیت‌های تعاونی بر موفقیت تعاونی‌ها مؤثر است. فرهنگ تعاون مجموعه

شواهد تاریخی حاکی از آن است که انسان‌ها به طور فطری گرایش به همکاری و تعاون با یکدیگر را برای رفع نیازهای اساسی خود دارا هستند. تعاون به مفهوم همکاری و همیاری، بخشی از فرهنگ ملت ایران است که در پرتو تعالیم اسلامی بارور گردیده است و به یکی از تجلیات بارز شخصیت انسان‌ها تبدیل شده است (Kohi, 2006).

فعالیت‌های تعاونی در جوامع روستایی ایران سابقه‌ای دیرینه دارد و از گذشته‌های دور تاکنون کشاورزان تمایلات مثبت خود را به همکاری، همیاری و مشارکت در بیشتر فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی نشان داده‌اند و در برخی موارد الگوهای بی‌بدیلی بوده‌اند. امروزه نیز تعاونی‌های بخش کشاورزی یکی از مهمترین

یک جامعه دارد. به عبارتی انسجام در کل، ناظر بر میزان و الگوی رابطه متقابل بین کنشگران، گروه‌ها و خرده فرهنگ‌های تمایز یافته است (Azkia & Ghafari, 2001b). بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی نوعی تعامل وجود دارد، زیرا یکی از پیش‌شرط‌های مشارکت، وجود ظرفیت‌های متقابل برای ارتباط و تعامل داشتن با دیگران است. مشارکت اجتماعی کنشی است که در فضای اجتماعی شکل می‌گیرد و به نسبت نوع انسجام اجتماعی، میزان مشارکت و گرایش به آن متفاوت خواهد بود (Mirbagheri, 2006).

به نقل از Taherkhani & Gharaniarani (2003) آگاهی از اصول و ویژگی‌های تعاون یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر گرایش افراد به سوی سازمان‌ها و تشکل‌های تعاونی است و در صورتی که این آگاهی سرکوب‌کننده و منفی باشد باعث گریز از آن خواهد شد. بر اساس مطالعه Rahimi (2005) یکی از مشکلات تعاونی‌ها، عدم آشنایی کافی و مناسب اعضا با قوانین و مقررات تعاونی است. از سوی دیگر، وجود فرهنگ قومی و قبیله‌ای در برخی از جوامع به عنوان یکی از مشکلات اجتماعی- فرهنگی توسعه تعاونی‌ها، عملکرد تعاونی‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. Jamali (2004) نیز به این نتیجه رسید که بین روابط خویشاوندی اعضای تعاونی با میزان اشتغال زایی تعاونی‌ها همبستگی منفی و معناداری وجود دارد.

Anderman (2000) در پژوهش خود نشان داد که عضویت در گروه‌های اجتماعی و داشتن احساس تعلق و پیوستگی به گروه باعث می‌شود افراد ادراک خوبی از تعاون داشته باشند. نتایج مطالعه Hajiyakhchali et al. (2003) نشان داد که کلیه مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده فرهنگ تعاون در بین اعضای شرکت‌های تعاونی از میانگین نسبتاً بالایی برخوردار بودند. همچنین از بین عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر فرهنگ تعاون، جو و ساختار مبتنی بر مشارکت، حمایت اجتماعی و کارآمدی تعاونی معنادار شده بود.

نتایج مطالعات Duncan et al. (2004) و Duncan (2000) حاکی از آن است که تجربه و سابقه در زمینه کار جمعی یکی از مهمترین پیشگوکننده‌های ادراک مثبت مردم به تعاون و همکاری است. نتایج مطالعه

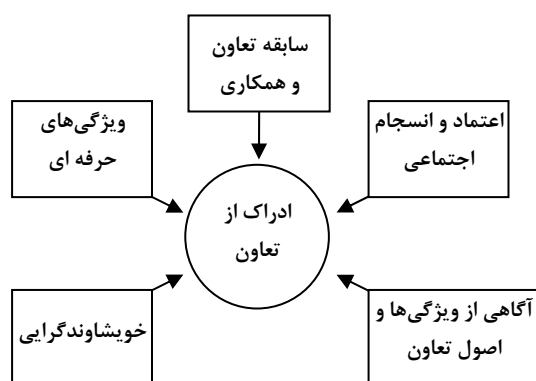
آداب و سوم، سنت‌ها و روش‌هایی است که از گذشته در جامعه ما وجود داشته و مبین روح همکاری و مشارکت همگانی در کارهاست (Nekoienaeeni, 2006). در واقع، تعاون پیش از آن که در عرصه‌های مادی نقش داشته باشد، در عرصه‌های معنوی است که نقش ایفا می‌کند و هر کاری که بر عهده جامعه گذاشته شود و مردم بخواهند آن را به صورت جمعی انجام دهند، بدون حاکمیت روحیه تعاون امکان‌پذیر نخواهد بود. اقتصاد دانان تا مقطعی از زمان بر این عقیده بودند که رشد و توسعه جوامع به سرمایه‌فیزیکی بستگی دارد. ولی از دهه ۱۹۷۰ سرمایه اجتماعی به عنوان عامل مهمی در توسعه جوامع مورد توجه قرار گرفت. صاحب نظران مسایل اجتماعی- اقتصادی، سرمایه اجتماعی را شبکه نامریی رسمی و غیر رسمی از روابط متقابل بین انسان‌ها در جامعه می‌دانند و معتقدند که زیباترین جلوه سرمایه اجتماعی در تعاون نمود پیدا می‌کند (Ejtahadi, 2007; Rahmani, 2007).

به نقل از Onyeiwu & Jones (2003) محو شدن ارزش‌های تعاون (از قبیل احساس مسئولیت، اعتماد) به دلیل کاهش نقش سرمایه اجتماعی در جامعه می‌باشد. Fafchamp & Minten (2000) نیز به این نتیجه رسیدند که شبکه سرمایه اجتماعی، کشاورزان را قادر می‌سازد با همدیگر به شیوه تعاونی رفتار کنند.

در این تحقیق اعتماد و انسجام اجتماعی که از عناصر شکل‌دهنده سرمایه اجتماعی هستند، مورد توجه قرار گرفته‌اند. اعتماد اجتماعی حسن ظن فرد نسبت به افراد جامعه است. اعتماد اجتماعی مهمترین مؤلفه سرمایه اجتماعی است و همکاری و تعاون داوطلبانه، در جایی که ذخیره و انباشتی اساسی از سرمایه اجتماعی در قالب قواعد تبادل و شبکه‌های تعهد مدنی وجود داشته باشد، به آسانی صورت می‌گیرد (Azkia & Ghafari, 2001a). در واقع اعتماد، همکاری میان افراد را تسهیل می‌کند و خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می‌کند (Shaditalab & Hojatikermani, 2008). از طرفی، اعتماد و همکاری در ایجاد سرمایه اجتماعی، نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند و این سرمایه برای توسعه اقتصادی حیاتی است (Diwakara, 2006).

انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان اعضای

تعاونی است، به عنوان یکی از متغیرهای مستقل تحقیق مورد توجه قرار گرفت. در واقع کشاورزان هنگامی می‌توانند تعاون را درک کنند که از ویژگی‌ها و اصول آن آگاهی داشته باشند. به این ترتیب بر اساس مطالب نظری و پیشینه تحقیق، عوامل تأثیرگذار بر ادراک از تعاون را می‌توان در قالب مدل مفهومی زیر نشان داد (شکل ۱).

شکل ۱- چارچوب مفهومی تحقیق

هدف کلی این پژوهش، تعیین ادراک کشاورزان از تعاون و عوامل تأثیرگذار بر آن بود. دستیابی به این هدف مستلزم حصول به اهداف اختصاصی ذیل است:

۱. تعیین ادراک کشاورزان از تعاون
۲. تعیین عوامل مؤثر بر ادراک کشاورزان از تعاون

مواد و روش‌ها

جامعه آماری این تحقیق توصیفی- همبستگی، کشاورزان سرپرست خانوار روستاهای شهرستان کرمانشاه بودند ($N=24391$) که تعداد ۳۵۰ نفر از آنان بر اساس جدول Bartlett et al. (2001) با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. به این ترتیب که در مرحله اول از هر یک از بخش‌های فیروزآباد، مرکزی، ماهیدشت و کوزران شهرستان کرمانشاه، ده درصد دهستان‌ها انتخاب و در مرحله دوم از هر دهستان، ده درصد از روستاها برگزیده شدند. با توجه به موارد فوق، از دهستان سرفیروز آباد ۱۲ روستا، میان دربند ۱۱ روستا، ماهیدشت ۸ و هفت آشیان ۳ روستا انتخاب شد. روستاهای مذکور از بین ۳۴۵ روستا به روش کاملاً تصادفی انتخاب شدند. در نهایت به تناسب

Diwakara (2006) نشان داد که تأثیر ویژگی‌های فردی- اقتصادی بر ادراک کشاورزان از کارجمعی و همکاری معناردار است. چنانچه، افرادی که از وضعیت اقتصادی بهتری برخوردار بودند (از قبیل میزان زمین، دام‌های شیره و درآمد خالص سالانه) ادراک نسبتاً خوبی از کار جمعی و همکاری داشتند. Spielman & Bernard (2009) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که کشاورزان با سطح درآمد پایین نسبت به کشاورزانی که از درآمد متوسط و بالایی برخوردارند، گرایش چندانی به تعاون و همکاری با یکدیگر ندارند. Bandiera et al. (2005) نیز در مطالعه خود نشان دادند که اختلاف طبقاتی، تنوع مذهب و قومیت‌گرایی باعث کاهش ادراک مثبت از تعاون و همکاری می‌شود.

با توجه به مطالب مذکور، در این تحقیق ادراک کشاورزان شهرستان کرمانشاه از تعاون بررسی شد و متغیرهای تأثیرگذار بر این مفهوم‌سازی مورد تحلیل قرار گرفت تا بر اساس آن برنامه‌ریزان و مسولان بخش تعاون و تصمیم‌گیران توسعه روستایی، ادراک کشاورزان روستایی را نیز به عنوان یکی از اقشار اصلی و تولیدکننده جامعه روستایی، در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها مورد نظر قرار دهند. همان‌طور که بر اساس مطالعات مختلف ذکر شد، یکی از عوامل تأثیرگذار بر ادراک از تعاون، سابقه افراد در زمینه تعاون و همکاری می‌باشد. در واقع می‌توان این‌گونه استنباط نمود که سابقه و تجربه افراد در زمینه تعاون و همکاری همراه با ارزش‌های احساسی مثبت یا منفی آن در حافظه باقی می‌ماند. لذا سابقه در زمینه تعاون همراه با احساس ارزشی آن می‌تواند بر ادراک کشاورزان تأثیرگذار باشد. از این رو در پژوهش حاضر، سابقه تعاون و همکاری کشاورزان به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر ادراک آنان در نظر گرفته شد. اعتماد و انسجام اجتماعی نیز از طریق ایجاد رفتارهای اعتمادآمیز و فراهم نمودن ظرفیت‌های متقابل برای ارتباط و تعامل داشتن با دیگران می‌توانند بر ادراک از تعاون مؤثر باشند. سوگیری نسبت به اقوام و خویشاوندان در فعالیت‌های تعاونی از جمله عواملی است که کنش جمعی و ادراک از تعاون را تحت تأثیر قرار می‌دهد. آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون نیز که تجلی ماهیت

تحصیلاتی در حد خواندن و نوشتن داشتند، تحصیلات ۱۷/۷ درصد در حد راهنمایی، ۱۵/۲ درصد در حد دیپلم و تنها ۸/۹ درصد بالاتر از دیپلم بود. میانگین سن و سابقه کار کشاورزی آنها به ترتیب ۴۷ سال (انحراف معیار=۶/۵۴) و ۲۳ سال (انحراف معیار=۱۵/۴۴) بود. تعداد افراد خانواده اکثر آنها ۵ نفر و میانگین درآمد سالیانه آنان ۵۴۳۹۸۰۶ تومان (انحراف معیار=۶۰۴۷۵۷) بود. پاسخگویان به طور میانگین دارای ۴/۴۲ هکتار زمین زراعی آبی، ۳/۷۳ هکتار زمین زراعی دیم و ۲/۱۹ هکتار باغ بودند. همچنین اکثر پاسخگویان (حدود ۸۶ درصد) دارای زمین شخصی بودند. در مقابل ۱۰/۹ درصد کشاورزان مورد مطالعه، دارای زمین اجاره‌ای و تنها ۳/۴ درصد از پاسخگویان، نوع مالکیت زمین‌شان به صورت مشاع و تعاونی بود. بر اساس نتایج، ۶۷/۲ درصد کشاورزان مورد مطالعه حداقل در یک شرکت تعاونی عضو و به طور میانگین دارای ۱۳ سال سابقه عضویت در تعاونی‌ها (انحراف معیار=۹/۴۳) بودند.

سابقه تعاون و همکاری در بین کشاورزان مورد مطالعه

بر اساس یافته‌ها، حدود ۸۷ درصد از کشاورزان مورد مطالعه در فعالیتهای دسته جمعی از قبیل کاشت و برداشت محصول، آبیاری، وجین کردن و کارهای عام المنفعه همچون ساخت و بازسازی مدرسه و مسجد روستا همکاری و مشارکت داشته‌اند. در حالی که، تنها ۱۳ درصد از آنها بیان نمودند که در این گونه فعالیت‌های گروهی مشارکت نداشته‌اند. در واقع، این قبیل همکاری‌ها و یاریگری‌ها از قدیم‌الایام فرهنگ تعاون را در میان کشاورزان روستایی پدید آورده و به صورت‌های گوناگون در زمینه‌های مختلف کاشت، داشت و برداشت محصول و همچنین عمران و آبادانی روستاها ادامه و تبلور یافته است.

انسجام اجتماعی در بین کشاورزان

انسجام اجتماعی بیانگر میزان توافق و تعامل اجتماعی و احساس تعلق جمعی است. بر اساس جدول (۲)، گویه‌های «کشاورزان این روستا در مراسم عزاداری به طور جمعی شرکت می‌کنند» و «کشاورزان این روستا در مراسم عروسی به طور جمعی شرکت می‌کنند» به ترتیب میانگین ۴/۴۶ (انحراف معیار: ۱/۰۲) و ۴/۲۶ (انحراف معیار: ۱/۰۱) را به خود اختصاص داده‌اند.

حجم نمونه و تعداد کشاورزان سرپرست خانوار هر روستا، اعضای نمونه در هر یک از روستاهای منتخب به صورت تصادفی مشخص شدند. به منظور گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای شامل سه بخش تدوین شد. قسمت اول پرسشنامه شامل ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان بود که در قالب ۱۰ سؤال ارائه گردید. قسمت دوم پرسشنامه را مقیاس سنجش ادراک از تعاون تشکیل می‌داد که در برگیرنده ۲۲ گویه بود. قسمت سوم پرسشنامه مربوط به متغیرهای مستقل مؤثر بر ادراک بر اساس چارچوب مفهومی تحقیق شامل: آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون، اعتماد و انسجام اجتماعی و خویشاوندگرایی بود. آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون با ۷ گویه، خویشاوندگرایی با ۴ گویه و اعتماد و انسجام اجتماعی نیز هر کدام با ۷ گویه سنجیده شدند که با بهره‌گیری از پیشینه تحقیق تدوین گردیدند. به منظور تعیین روایی پرسشنامه از نظرات اساتید دانشگاه، متخصصان و صاحب‌نظران تعاونی‌های بخش کشاورزی استفاده شد و اصلاحات لازم صورت گرفت. جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق، پرسشنامه طراحی شده در بین ۳۰ نفر از کشاورزان روستاهای کرمانشاه توزیع و تکمیل شد و سپس با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه محاسبه گردید (جدول ۱). به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و علاوه بر آمارهای توصیفی از تحلیل رگرسیون چندگانه نیز استفاده شد.

جدول ۱- میزان ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های مختلف ابزار تحقیق

مقیاس	ضریب آلفای کرونباخ
ادراک از تعاون	۰/۸۵
انسجام اجتماعی	۰/۸۶
اعتماد اجتماعی	۰/۸۴
خویشاوندگرایی	۰/۸۲
آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون	۰/۷۹

نتایج

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای کشاورزان

بر اساس یافته‌ها، اکثر کشاورزان مورد مطالعه از سطح تحصیلات نسبتاً پایینی برخوردار بودند. به طوری که، ۲۷/۴ درصد آنها بی‌سواد و ۳۰/۸ درصد از آنها

بر اساس جدول (۳)، گویه «کشاورزان روستای ما حاضر نیستند به خاطر منفعت خودشان منفعت دیگران را فدا کنند» بالاترین میانگین (۴/۰۶ از ۵) را به خود اختصاص داده است که نشان‌دهنده حسن‌نیت کشاورزان روستایی نسبت به همدیگر است. حدود ۶۸ درصد پاسخگویان، میزان موافقت خود را با گویه «اگر زمانی به آنها احتیاج پیدا کنم تا جایی که بتوانند کمک می‌کنند» در حد زیاد و خیلی زیاد بیان کرده‌اند. بنابراین، اکثر کشاورزان مورد مطالعه معتقدند در مواقع نیاز به همیاری، می‌توانند از سایر کشاورزان روستا کمک بگیرند. میانگین گویه «کشاورزان روستای ما به قول و قرارشان پایبندند» ۳/۶۷ (انحراف معیار: ۰/۹۵) می‌باشد. به عبارت دیگر، میزان موافقت کشاورزان مورد مطالعه با این گویه در سطح متوسط به بالا است. بنابراین، کشاورزان مورد مطالعه تا حدودی به حسن نیت، وفای به عهد، وظیفه‌شناسی و صداقت کشاورزان روستای خود اعتقاد دارند. میزان اعتماد اجتماعی در بین کشاورزان مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط (میانگین: ۳/۵۸، انحراف معیار: ۰/۶۴) می‌باشد.

بنابراین، می‌توان گفت کشاورزان مورد مطالعه مراسم عزاداری و عروسی را با مشارکت و یاری یکدیگر برگزار می‌کنند. این همکاری و نیازمندی متقابل، وقتی که انسان به مصیبتی گرفتار می‌شود، بیشتر احساس می‌شود. به همین دلیل مشارکت در مراسم عزاداری بالاترین میانگین (۴/۴۶ از ۵) را به خود اختصاص داده است. حدود ۶۴ درصد از پاسخگویان میزان موافقت خود را با گویه «بین کشاورزان روستا دید و بازدید رواج دارد» در حد زیاد و خیلی زیاد بیان کرده‌اند که نشان‌دهنده آن است که بین کشاورزان روستایی ارتباط متقابل حاکم است که این ارتباط به نوبه خود زمینه مشارکت و همکاری را فراهم می‌کند. به طور کلی، بر اساس جدول (۲)، میزان انسجام اجتماعی در بین کشاورزان، بالاتر از سطح متوسط (میانگین: ۳/۵۶، انحراف معیار: ۰/۷۵) می‌باشد. از این رو، در بین کشاورزان مورد مطالعه تعامل اجتماعی، احساس تعلق جمعی و همبستگی در حد متوسط به بالا وجود دارد.

اعتماد اجتماعی در بین کشاورزان

اعتماد اجتماعی حسن‌ظن فرد نسبت به افراد

جامعه و تسهیل‌کننده تعاون و همکاری میان آنان است.

جدول ۲- توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار گویه‌های انسجام اجتماعی

عنوان	میانگین از ۵	انحراف معیار	میزان موافقت				
			خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)
کشاورزان این روستا در مراسم عزاداری به طور جمعی شرکت می‌کنند.	۴/۴۶	۱/۰۲	۲/۶	۳/۲	۱۹/۳	۲۶/۳	۴۸/۶
کشاورزان این روستا در مراسم عروسی به طور جمعی شرکت می‌کنند.	۴/۲۴	۱/۰۱	۸/۰	۲/۳	۲۰/۸	۲۵/۳	۴۳/۶
بین کشاورزان روستا دید و بازدید رواج دارد.	۳/۸۹	۱/۱۹	۶/۹	۵/۷	۲۳/۳	۳۱/۶	۳۲/۵
کشاورزان این روستا در مراسم روضه خوانی به طور جمعی شرکت می‌کنند.	۳/۲۳	۱/۳۷	۹/۱	۱۱/۲	۳۶/۰	۲۸/۶	۱۵/۱
کشاورزان این روستا در برداشت محصول به همدیگر کمک می‌کنند.	۳/۱۹	۱/۱۵	۱۰/۶	۱۲/۶	۴۳/۴	۲۲/۰	۱۱/۴
کشاورزان این روستا در کاشت محصول به همدیگر کمک می‌کنند.	۳/۱۶	۱/۱۶	۱۴/۶	۸/۳	۴۴/۰	۲۲/۶	۱۰/۶
کشاورزان این روستا در مراسم نماز جماعت به طور جمعی شرکت می‌کنند.	۲/۷۷	۱/۵۲	۲۰/۳	۹/۷	۴۱/۴	۱۴/۶	۱۴/۰

جدول ۳- توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار گویه‌های اعتماد اجتماعی

عنوان	میانگین از ۵	انحراف معیار	میزان موافقت				
			خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)
کشاورزان روستای ما حاضر نیستند به خاطر منفعت خودشان منفعت دیگران را فدا کنند.	۴/۱۰	۰/۷۳	۰	۱/۶	۳۰/۱	۳۹/۱	۲۹/۲
اگر زمانی به آنها احتیاج پیدا کنم تا جایی که بتوانند کمک می‌کنند.	۴/۰۰	۱/۱۵	۲/۳	۷/۶	۲۷/۲	۳۹/۶	۲۳/۳
کشاورزان روستای ما به قول و قرارشان پایبندند.	۳/۶۷	۰/۹۵	۶/۶	۵/۹	۳۵/۷	۳۲/۷	۱۹/۱
من حاضرم به سایر کشاورزان وسایل کار امانت بدهم.	۳/۵۶	۰/۹۴	۱۰/۱	۳/۴	۴۴/۴	۳۲/۰	۱۰/۰
کشاورزان روستای ما ظاهر و باطن شان یکی است.	۳/۴۳	۱/۱۷	۷/۳	۹/۷	۳۷/۵	۲۷/۷	۱۷/۷
من حاضرم به سایر کشاورزان پول قرض بدهم.	۳/۲۰	۱/۰۹	۱۰/۳	۸/۰	۳۹/۵	۳۵/۶	۶/۶
من حاضرم ضمانت مال سایر کشاورزان را قبول کنم.	۳/۱۴	۱/۲۶	۱۲/۱	۱۴/۰	۲۹/۳	۳۶/۰	۸/۶

خویشاوندگرایی در بین کشاورزان

به منظور سنجش متغیر خویشاوندگرایی، از ۴ گویه با مقیاس طیف لیکرت استفاده شد. همان طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، گویه «من به اعضای فامیل بیشتر اعتماد دارم تا به دیگران» بالاترین میانگین (۳/۰۷) از ۵ را به خود اختصاص داده است. از این رو، کشاورزان مورد مطالعه، به طور متوسط به خویشاوندان و اقوام خود اعتماد بیشتری دارند. میانگین گویه «اگر اعضا و کارکنان تعاونی از خویشاوندانم باشند، تمایل بیشتری به عضویت، تشکیل یا توسعه تعاونی دارم» (۲/۵۴) (انحراف معیار: ۱/۴۶) می‌باشد. بنابراین، پاسخگویان میزان

موافقت خود را با این گویه در حد پایین تر از متوسط طیف بیان نموده‌اند.

میانگین گویه «اگر عضو تعاونی باشم، ترجیح می‌دهم اعضای هیأت مدیره از بین خویشاوندانم انتخاب شوند» ۱/۷۳ (انحراف معیار: ۱/۳۷) می‌باشد که بیانگر آن است که پاسخگویان معتقدند که هنگام عضویت در تعاونی، برای انتخاب هیأت مدیره، نسبت به خویشاوندان خود تعصب چندانی نخواهند داشت. بنابراین می‌توان گفت که پاسخگویان میزان توجه به روابط خویشاوندی را در فعالیت‌های تعاونی در حد پایین تر از متوسط طیف بیان کرده‌اند (میانگین: ۲/۳۴، انحراف معیار: ۰/۸۷).

جدول ۴- توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار گویه‌های خویشاوندگرایی

عنوان	میانگین از ۵	انحراف معیار	میزان موافقت			
			خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)
من به اعضای فامیل بیشتر اعتماد دارم تا به دیگران.	۳/۰۷	۱/۲۳	۱۳/۴	۱۱/۱	۴۱/۸	۲۰/۰
اگر اعضا تعاونی از خویشاوندانم باشند تمایل بیشتری به عضویت، تشکیل یا توسعه تعاونی دارم	۲/۵۴	۱/۴۶	۲۱/۱	۲۰/۳	۳۲/۰	۱۰/۶
اگر بخواهم معامله ای انجام بدهم ترجیح می‌دهم با خویشاوندانم باشد.	۲/۰۵	۱/۵۱	۲۹/۴	۲۴/۳	۲۱/۷	۱۳/۱
اگر عضو یک تعاونی باشم ترجیح می‌دهم اعضای هیأت مدیره از بین خویشاوندانم انتخاب شوند.	۱/۷۳	۱/۳۷	۳۹/۶	۳۳/۴	۱۴/۷	۸/۰

آگاهی کشاورزان از ویژگی‌ها و اصول تعاون

برای سنجش آگاهی کشاورزان درباره تعاونی، از یک مقیاس ۷ گویه‌ای استفاده شد. بر اساس جدول (۵)، اکثر پاسخگویان معتقدند که در تعاونی‌ها اعضا دارای حق رأی مساوی هستند (میانگین=۴/۱۸ از ۵). میانگین گویه «همه مردم با هر مذهب و مسلکی، می‌توانند در تعاونی‌ها عضو شوند» ۳/۱۵ (انحراف معیار= ۱/۵۸) می‌باشد. بنابراین کشاورزان مورد مطالعه، راجع به اصل

«درهای باز» تا حدودی آگاهی دارند. همچنین میانگین گویه «عضویت در تعاونی‌ها آزادانه و اختیاری است» ۳/۱۰ (انحراف معیار: ۱/۴۸) می‌باشد. از این رو، میزان آگاهی پاسخگویان از اصل «عضویت داوطلبانه»، بالاتر از سطح متوسط می‌باشد. به طور کلی داده‌های جدول ۵ حاکی از آن است که میزان آگاهی پاسخگویان از اصول و ویژگی‌های تعاون در حد بالاتر از متوسط (میانگین: ۳/۰۲، انحراف معیار: ۰/۹۱) است.

جدول ۵- توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار گویه‌های آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون

عنوان	میانگین از ۵	انحراف معیار	میزان موافقت			
			خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)
در تعاونی‌ها اعضا دارای حق رأی مساوی هستند.	۴/۱۸	۰/۸۵	۶/۴	۳/۴	۱۴/۴	۴۱/۵
همه مردم با هر مذهب و مسلکی می‌توانند در یک تشکل تعاونی عضو شوند.	۳/۱۵	۱/۵۸	۱۲/۹	۹/۶	۲۵/۷	۲۷/۲
عضویت در تعاونی‌ها آزادانه و اختیاری است.	۳/۱۰	۱/۴۸	۱۸/۶	۴/۳	۲۳/۱	۳۹/۷
تعاونی‌ها توسط اعضای خود کنترل می‌شوند.	۳/۰۲	۱/۳۸	۱۳/۷	۱۴/۰	۲۸/۰	۳۰/۹
زنان روستایی بدون محدودیت می‌توانند در تعاونی‌ها عضو شوند.	۳/۰۲	۱/۸۲	۲۴/۶	۱۲/۶	۱۹/۱	۱۹/۷
هدف عمده تعاونی‌ها تأمین منافع اعضا می‌باشد.	۲/۵۳	۱/۴۴	۲۲/۳	۱۳/۴	۴۰/۷	۱۹/۳
تعاونی‌ها شرایط لازم را برای آموزش اعضای خود فراهم می‌کنند	۲/۵۱	۱/۴۲	۲۵/۷	۱۵/۱	۳۷/۵	۱۲/۰

ادراک کشاورزان از تعاون

برای سنجش ادراک کشاورزان از تعاون از ۲۲ گویه استفاده شد که حدود نیمی از آنها منفی بود که پس از کدگذاری مجدد (recode) همگی مثبت شدند. همان طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود، گویه «اگر عضو یک تعاونی باشم، خود را در قبال وظایف و تعهدات تعاونی مسئول می‌دانم» بالاترین میانگین (۴/۳۹ از ۵) را به خود اختصاص داده است. که نشان می‌دهد، کشاورزان معتقدند که هنگام عضویت در تعاونی‌ها باید از وظایف و تعهداتی که به عنوان یک عضو به عهده دارند، واقف و مسئول باشند. همچنین بیش از ۸۰ درصد از کشاورزان معتقدند که هنگام بروز گرفتاری یا بیماری برای اهالی روستا حاضرند به آنها تا حد امکان کمک کنند. تنها ۵ درصد از آنها، بیان نموده‌اند در چنین شرایطی حاضر نیستند به اهالی روستا کمک کنند. بنابراین، اکثر پاسخگویان به ارزش‌هایی همچون همدلی، نوع‌دوستی و از خودگذشتگی جمعی، گرایش مثبتی دارند. بر اساس یافته‌ها، بیش از ۷۴ درصد از کشاورزان اذعان دارند که فرهنگ مشارکت و کمک به دیگران در جوامع روستایی وجود دارد. در حالی که، تنها ۲/۳ درصد از آنها معتقدند فرهنگ مشارکت و کمک به دیگران در جوامع روستایی وجود ندارد. همان‌گونه که در جدول مذکور مشاهده می‌شود، حدود ۷۴ درصد از پاسخگویان میزان موافقت خود را با گویه «اگر عضو یک تعاونی باشم، به قوانین و مقررات آن احترام می‌گذارم» در حد خیلی زیاد و زیاد بیان کرده‌اند. از این رو، اکثر پاسخگویان معتقدند که در صورت عضویت در تعاونی به قوانین و مقررات آن احترام می‌گذارند. بر اساس نتایج، گویه «تعاونی‌ها پیوستگی و اتحاد بین کشاورزان را افزایش می‌دهند» میانگین ۴/۲۸ (انحراف معیار=۰/۸۱) را به خود اختصاص داده که نشان‌دهنده آن است که اکثر کشاورزان مورد مطالعه بر این باورند که تعاونی‌ها می‌توانند پیوستگی و اتحاد بین کشاورزان را افزایش دهند. همچنین گویه «اگر من عضو یک تعاونی باشم، هنگام مواجه شدن تعاونی با مشکل مالی از آن حاضرم از آن حمایت کنم» دارای میانگین ۴/۱۸ (انحراف معیار=۰/۷۴) می‌باشد که بیانگر آن است که اکثر پاسخگویان در صورت عضویت در تعاونی حاضرند هنگامی که تعاونی با مشکل مالی مواجه شود از

آن حمایت نمایند. به طور کلی بر اساس میانگین کل (۳/۹۳ از ۵)، ادراک خوبی از تعاون در بین کشاورزان وجود دارد.

عوامل تأثیرگذار بر ادراک کشاورزان از تعاون

به منظور تعیین عوامل مؤثر بر ادراک کشاورزان از تعاون، از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد. همان‌گونه که در جدول (۷)، ملاحظه می‌شود، تحلیل رگرسیون تا شش گام پیش رفته است. تأثیر متغیرهای مستقل انسجام اجتماعی، خویشاوندگرایی، درآمد کشاورز، سابقه تعاون و همکاری و آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون بر متغیر وابسته در سطح معنی‌داری ۱ درصد و تأثیر متغیر اعتماد اجتماعی در سطح معنی‌داری ۵ درصد، معنادار می‌باشد. در حالی که، میزان خطای سایر متغیرها، یعنی سن، سطح تحصیلات، بعد خانوار، سابقه کار کشاورزی، وضعیت و سابقه عضویت در تعاونی‌ها از ابتدا بیشتر از ۰/۰۵ بوده‌اند و به همین دلیل وارد معادله رگرسیونی نشده‌اند. مقادیر b جدول نشان می‌دهد که به ازای یک واحد افزایش در متغیرهای انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، درآمد کشاورز، سابقه تعاون و همکاری و آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون، میزان ادراک کشاورزان از تعاون به ترتیب ۰/۴۱۹، ۰/۲۰۶، ۰/۳۸۷، ۰/۲۲۰ و ۰/۲۶۳ افزایش می‌یابد. در حالی که، به ازای یک واحد افزایش در متغیر خویشاوندگرایی، میزان ادراک کشاورزان از تعاون ۰/۳۳۰ کاهش می‌یابد. بنابراین، می‌توان پذیرفت وقتی کشاورزان روستایی در تشکلهایی که مبتنی بر فعالیت‌های گروهی است از قبیل تعاونی‌ها، سوگیری بیشتری به خویشاوندان و اقوام خود داشته باشند ادراک آنان از تعاون کاهش می‌یابد. همچنین بر اساس مقادیر بتا (β)، متغیرهای انسجام اجتماعی، درآمد و خویشاوندگرایی به ترتیب مهمترین متغیرهای مستقل در پیش‌بینی متغیر وابسته می‌باشند.

بر اساس مقادیر b جدول و مقدار ثابت در گام آخر تحلیل رگرسیون که برابر با ۲/۵۷ می‌باشد، معادله رگرسیون را می‌توان به صورت زیر نوشت:

$$Y = 2/57 + 0/250 X1 - 0/154 X2 + 0/136 X3 + 163 X4 + 0/341 X5 + 134 X6$$

بر اساس جدول (۸)، متغیرهای مستقل انسجام

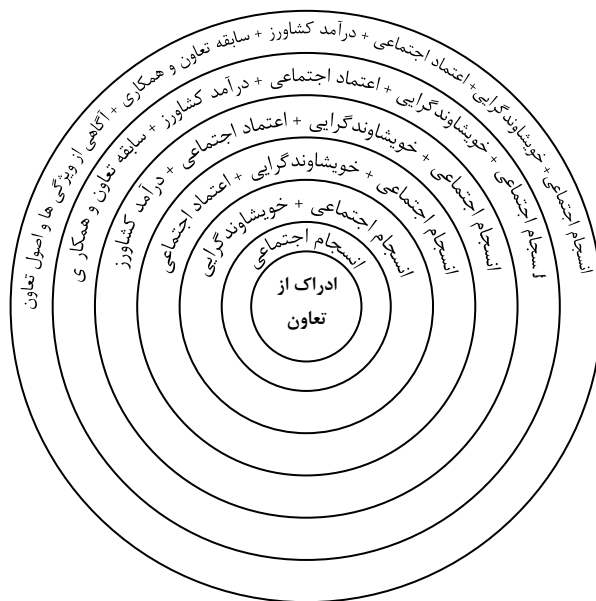
اجتماعی، خویشاوندگرایی، اعتماد اجتماعی، درآمد، سابقه تعاون و همکاری و آگاهی از ویژگی‌ها و اصول کشاورزان از تعاون) را تبیین و پیش‌بینی می‌کنند. تعاون، ۶۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته (ادراک

جدول ۶- ادراک کشاورزان از تعاون

عنوان	میانگین از ۵	انحراف معیار	میزان موافقت				
			خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)
اگر عضو یک تعاونی باشم، خود را در قبال وظایف و تعهدات تعاونی مسئول می‌دانم.	۴/۳۹	۰/۷۲	۱/۱	۱/۴	۸/۶	۳۸/۶	۵۰/۳
هنگام بروز گرفتاری یا بیماری برای اهالی روستا حاضرم به آنها تا حد امکان کمک کنم.	۴/۳۵	۰/۹۹	۲/۶	۲/۳	۸/۳	۲۹/۷	۵۷/۱
فعالیت‌های جمعی نیازمند از خودگذشتگی و دارا بودن روحیه گروهی است که در حال حاضر در روستای ما وجود دارد.	۴/۳۴	۰/۷۸	۱/۴	۴/۷	۱۱/۴	۳۰/۲	۵۲/۳
فرهنگ مشارکت و کمک به دیگران در جوامع روستایی وجود دارد.	۴/۳۰	۰/۹۹	۲/۶	۴/۳	۹/۴	۲۷/۴	۵۶/۳
اگر عضو یک تعاونی باشم، به قوانین و مقررات آن احترام می‌گذارم.	۴/۳۰	۰/۸۹	۱/۱	۲/۶	۲۲/۳	۱۷/۷	۵۶/۳
تعاونی‌ها پیوستگی و اتحاد بین کشاورزان را افزایش می‌دهند.	۴/۲۸	۰/۸۱	۱/۴	۱/۱	۲۲/۳	۳۲/۳	۴۲/۹
اگر من عضو یک تعاونی باشم، هنگام مواجه شدن تعاونی با مشکل مالی از آن حاضرم از آن حمایت کنم.	۴/۱۸	۰/۷۴	۱/۷	۰/۶	۱۵/۱	۴۶/۶	۳۶/۰
اگر در یک تعاونی عضو شوم، به منافع همه اعضا فکر می‌کنم.	۴/۱۴	۰/۹۸	۲/۳	۱/۱	۲۱/۷	۲۸/۳	۴۶/۶
من به عقیده و نظر سایر کشاورزان اهمیت می‌دهم.	۴/۰۸	۱/۳۸	۲/۳	۱/۷	۱۷/۱	۴۲/۹	۳۶/۰
من حاضرم تجربیات خود را در اختیار کشاورزان و سایر مردم روستا قرار بدهم.	۴/۰۷	۰/۹۵	۲/۹	۲/۶	۱۳/۷	۴۲/۰	۳۸/۸
خوبی شرکت‌های تعاونی این است که کارها به صورت گروهی و جمعی انجام می‌شود.	۴/۰۵	۰/۸۲	۲/۶	۲/۰	۲۳/۴	۳۴/۹	۳۷/۱
اگر من عضو یک تعاونی باشم، حتماً با سایر اعضای تعاونی همکاری می‌کنم.	۴/۰۱	۱/۰۸	۶/۳	۰/۹	۱۱/۴	۴۶/۶	۳۴/۹
اگر من عضو یک تعاونی باشم، با هیأت مدیره همکاری می‌کنم.	۳/۹۸	۱/۱۸	۶/۰	۳/۱	۱۲/۶	۳۹/۷	۳۸/۶
اگر در یک تعاونی عضو باشم، بر خود لازم می‌دانم که بر فعالیت‌های تعاونی نظارت داشته باشم.	۳/۸۰	۰/۹۵	۴/۳	۱/۱	۲۷/۱	۴۵/۵	۲۲/۰
اگر سرمایه‌ای داشته و موقعیت آن فراهم گردد، حتماً اقدام به عضویت، تشکیل یا توسعه تعاونی‌ها خواهم کرد.	۳/۷۸	۱/۳۶	۱۱/۴	۶/۹	۳۷/۴	۳۲/۳	۱۲/۰
اگر در روستا یکی از همسایگان با مشکل مالی مواجه شود، من در حد امکان به او کمک می‌کنم.	۳/۷۵	۱/۱۰	۴/۰	۳/۴	۲۹/۷	۳۸/۰	۲۴/۹
تشکیل یک تعاونی نیاز به سرمایه زیادی ندارد.	۳/۷۵	۰/۷۴	۱/۴	۳/۱	۳۲/۰	۴۴/۱	۱۹/۴
عضویت در تعاونی‌ها باعث اختلاف و دلخوری نخواهد شد.	۳/۷۴	۱/۲۵	۹/۴	۲/۶	۱۸/۳	۴۰/۳	۲۹/۴
وجود اهداف مشترک گروهی در تعاونی‌ها باعث گسترش روحیه تعاون و همکاری می‌شود.	۳/۷۳	۱/۱۴	۶/۰	۳/۱	۲۲/۰	۴۵/۵	۲۳/۴
در بین کشاورزان روستای ما مشارکت و روحیه کار گروهی برای تشکیل یا توسعه تعاونی‌ها وجود دارد.	۳/۳۵	۱/۴۶	۱۴/۹	۷/۷	۱۸/۹	۳۶/۸	۲۱/۷
در صورت تشکیل تعاونی جدیدی در روستا، من سریعاً عضو می‌شوم.	۳/۲۱	۱/۳۹	۱۸/۰	۶/۹	۲۶/۳	۳۵/۷	۱۳/۱
کشاورزان می‌توانند از طریق فعالیت‌های گروهی در قالب تعاونی‌ها، زمینه افزایش درآمد خود را فراهم کنند.	۳/۰۲	۰/۷۶	۱۹/۴	۸/۶	۳۲/۳	۲۸/۳	۱۱/۴

جدول ۷- عوامل تأثیرگذار بر ادراک کشاورزان از تعاون براساس رگرسیون گام به گام

گام	متغیر	b	β	t	sig
۱	انسجام اجتماعی (X1)	۰/۲۵۰	۰/۴۱۹	۳/۹۳	۰/۰۰۰
۲	خویشاوندگرایی (X2)	-۰/۱۵۴	-۰/۳۳۰	-۳/۸۲	۰/۰۰۰
۳	اعتماد اجتماعی (X3)	۰/۱۳۶	۰/۲۰۶	۲/۰۷۰	۰/۰۴۳
۴	درآمد کشاورز (X4)	۰/۱۶۳	۰/۳۸۷	۴/۴۲۹	۰/۰۰۰
۵	سابقه تعاون و همکاری (X5)	۰/۳۴۱	۰/۲۲۰	۲/۶۶	۰/۰۱۰
۶	آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون (X6)	۰/۱۳۴	۰/۲۶۳	۲/۹۵	۰/۰۰۵

شکل ۲- ترتیب عوامل مؤثر بر ادراک کشاورزان از تعاون

جدول ۸- مدل رگرسیونی

مدل	R	R2	ΔR ²	F	sig
۱	۰/۶۷۱	۰/۴۵۰	۰/۴۵۰	۳۰/۱۶۱	۰/۰۰۰
۲	۰/۷۰۳	۰/۴۹۴	۰/۰۴۴	۲۸/۵۱۲	۰/۰۰۰
۳	۰/۷۳۵	۰/۵۴۱	۰/۰۴۷	۲۶/۱۶۳	۰/۰۰۰
۴	۰/۷۶۳	۰/۵۸۲	۰/۰۴۱	۲۰/۵۲۶	۰/۰۰۰
۵	۰/۷۸۰	۰/۶۰۹	۰/۰۲۷	۱۸/۲۵۱	۰/۰۰۰
۶	۰/۸۰۲	۰/۶۴۳	۰/۰۳۴	۱۷/۶۱۵	۰/۰۰۰

حاکمی از وجود روحیه همکاری و معاضدت برای انجام فعالیت‌های تعاونی در بین کشاورزان بود.

بر اساس نتایج، میزان انسجام و اعتماد اجتماعی در بین کشاورزان مورد مطالعه در سطح متوسط به بالا بود. از این رو، کشاورزان مورد مطالعه ظرفیت لازم برای برقراری ارتباط متقابل و تعامل با سایر کشاورزان و اهالی روستا را دارا می‌باشند و نسبت به همدیگر اعتماد متقابل دارند. نتایج نشان می‌دهد که پاسخگویان میزان توجه به خویشاوندگرایی را در فعالیت‌های گروهی در حد نسبتاً پایینی بیان کرده‌اند که بیانگر آن است که کشاورزان مورد مطالعه در شکل‌های تعاونی که مبتنی بر فعالیت‌های گروهی است، سوگیری چندانی نسبت به خویشاوندان و اقوام خود ندارند. میزان آگاهی کشاورزان مورد مطالعه از ویژگی‌ها و اصول تعاون، در سطح متوسط به بالا می‌باشد که نشان‌دهنده آن است که

با توجه به جدول (۸)، مدلی ترسیم شده است که در آن مهمترین عوامل تأثیرگذار بر ادراک کشاورزان از تعاون مشخص گردیده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌ها، اکثر کشاورزان مورد مطالعه دارای سطح تحصیلات پایین، سن نسبتاً بالا، میانگین درآمد سالیانه نسبتاً متوسط و تجربه نسبتاً زیاد در کار کشاورزی بودند. حدود ۶۷ درصد از آنان حداقل در یک شرکت تعاونی عضو و به طور میانگین دارای ۱۳ سال سابقه عضویت بودند. نتایج نشان می‌دهد که حدود ۸۷ درصد از پاسخگویان قبلاً در فعالیت‌های دسته جمعی از قبیل کاشت، داشت و برداشت محصول و کارهای عام المنفعه همچون ساخت و بازسازی مدرسه و مسجد روستا همکاری و مشارکت داشته‌اند. همچنین پاسخ‌های کشاورزان در زمینه چگونگی سابقه همکاری و تعاون،

بیشتری برخوردارند، ادراک بهتری از سرمایه‌گذاری جمعی دارند و حاضرند ریسک سرمایه‌گذاری مشترک را در شکل‌های تعاونی بپذیرند. Spielman & Bernard (2009) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که کشاورزان با سطح درآمد پایین نسبت به کشاورزانی که از درآمد متوسط و بالایی برخوردارند، گرایش چندانی به تعاون و همکاری با یکدیگر ندارند. Diwakara (2006) نیز در مطالعه خود نشان داد که کشاورزانی که از سطح درآمد بالایی برخوردارند، ادراک بهتری از کار جمعی و همکاری دارند.

بر اساس نتایج، تأثیر سابقه تعاون و همکاری بر ادراک کشاورزان از تعاون معنادار است. بنابراین، تجربه و سابقه همکاری و تعاون می‌تواند یکی از عوامل پیشگوکننده ادراک کشاورزان از تعاون باشد. این یافته با نتایج مطالعات Cachter et al. (2004) و Duncan (2000) همسو می‌باشد. آنان نیز در مطالعات خود نشان دادند، تجربه و سابقه در زمینه کار جمعی یکی از مهمترین پیشگوکننده‌های ادراک مثبت مردم به تعاون و همکاری است.

بر اساس یافته‌ها، آگاهی از ویژگی‌ها و اصول تعاون یکی دیگر از عوامل مؤثر بر ادراک کشاورزان از تعاون می‌باشد. به عبارت دیگر، اگر کشاورزان درباره ویژگی‌ها و اصول تعاون آگاهی کافی داشته باشند، ادراک آنها از تعاون بهبود می‌یابد. Taherkhani & Gharaniarani (2003) نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که میزان آگاهی روستاییان از تعاونی بر نگرش آنان به عضویت و مشارکت در تعاونی‌های روستایی مؤثر می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که تأثیر سایر متغیرهای مستقل یعنی سن، سطح تحصیلات، بعد خانوار، مقدار زمین کشاورزی، سابقه کار کشاورزی، وضعیت عضویت و سابقه عضویت در تعاونی‌ها بر ادراک کشاورزان از تعاون معنادار نیست. بنابراین، تمامی کشاورزان (جوان، میان‌سال و پیر) از پایین‌ترین تا بالاترین سطح تحصیلات دارای درک خوبی از همکاری، همیاری و تعاون می‌باشند. Hajiyakhchali et al. (2003) نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که سن و سطح تحصیلات اعضای تعاونی، تأثیری بر نگرش آنان نسبت به تعاون ندارد. Diwakara (2006) نتایج مطالعات نیز حاکی از آن است که تأثیر

پاسخگویان تا حدودی درباره ویژگی‌ها و اصول تعاون آگاهی دارند.

نتایج نشان می‌دهد که میزان ادراک کشاورزان از تعاون نسبتاً بالا می‌باشد. بنابراین، اذهان و باورهای کشاورزان مورد مطالعه با تعاون و تعاونی‌ها مانوس و آشنا می‌باشد و زمینه همبستگی و پیوستگی لازم را با فرهنگ تعاون دارا می‌باشند.

نتایج به دست آمده از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام نشان‌دهنده آن است که تأثیر متغیرهای مستقل انسجام اجتماعی، خویشاوندگرایی، اعتماد اجتماعی، درآمد کشاورز، سابقه تعاون و همکاری و آگاهی از ویژگی‌های اصول تعاون بر ادراک کشاورزان از تعاون معنادار است. با افزایش انسجام و اعتماد اجتماعی در بین کشاورزان، میزان ادراک آنها نسبت به تعاون بهبود می‌یابد. Mirbagheri (2006) نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسید که تأثیر متغیرهای انسجام و اعتماد اجتماعی بر میزان گرایش افراد به مشارکت معنادار و مثبت می‌باشد. Azkia & Ghafari (2001a) نیز در مطالعه خود نشان دادند که بین انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج مطالعات Diwakara (2006) و Cachter et al. (2004) و Dyne et al. (2000) حاکی از آن است که بین اعتماد اجتماعی و ادراک از تعاون و همکاری ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. بر اساس یافته‌ها، تأثیر خویشاوندگرایی بین کشاورزان بر ادراک آنان از تعاون معنادار و منفی است. به عبارت دیگر، کاهش توجه به روابط خویشاوندی در امور مشارکتی باعث ادراک مثبت از تعاون می‌شود. Bandiera et al. (2005) نیز در مطالعات خود نشان دادند که قومیت‌گرایی باعث کاهش ادراک مثبت از تعاون و همکاری می‌شود. Jamali (2004) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسید که بین میزان خویشاوندگرایی اعضای تعاونی با میزان اشتغال‌زایی تعاونی‌ها همبستگی منفی و معناداری وجود دارد.

تأثیر درآمد کشاورزان بر ادراک آنان از تعاون معنادار و مثبت شد. به طوری که با افزایش درآمد، ادراک کشاورزان از تعاون بهبود می‌یابد. تحلیل این یافته، ممکن است این باشد که کشاورزانی که از درآمد

اقتصادی، مشارکت فعال و واقعی آنان در برنامه‌های مدون، مشخص و نظارت شده است. اما معمولاً با دخالت و کنترل شرکت‌های تعاونی توسط دولت، نقش قابل ملاحظه و چشم‌گیری که کشاورزان به عنوان اعضای تعاونی می‌توانند ایفا کنند، نادیده گرفته می‌شود.

همان‌گونه گفته شد، ادراک کشاورزان از تعاون نسبتاً خوب می‌باشد. بنابراین، مسئولان بخش تعاون بهتر از گذشته می‌توانند ادراک مثبت کشاورزان را از تعاون به سوی رفتار تعاونی سوق دهند و با برنامه‌ریزی مناسب برای این قشر عظیم و مستعد جامعه روستایی که آمادگی بالقوه برای مشارکت در امور مختلف دارند، زمینه عضویت و مشارکت واقعی آنها را در شرکت‌های تعاونی پدید آورند. از سوی دیگر، ایجاد ارتباط با گذشته به منظور بهبود وضعیت موجود، از امور اجتناب‌ناپذیر در برنامه‌ریزی است. همان‌گونه که ذکر گردید، قبلاً در بین کشاورزان نمونه‌هایی از فعالیت‌های تعاونی وجود داشته است. لذا آگاه نمودن کشاورزان از همکاری و همیاری‌های گذشته از طریق فیلم‌های آموزشی، زمینه بهره‌گیری مناسب از سرمایه اجتماعی را در جوامع روستایی فراهم می‌کند که در این خصوص، ترویج با روش‌های خاص و منحصر به فرد خود، می‌تواند نقش بسیار مهمی داشته باشد.

سن و سطح تحصیلات بر ادراک کشاورزان از کار جمعی معنادار نیست. در حالی که، نتایج مطالعات Gachter & Herrmann (2009)، Bellmare et al. (2008)، Carpenter et al. (2004) و Anand (2003) نشان می‌دهد که ویژگی‌های فردی از قبیل سن و سطح تحصیلات بر نگرش افراد به همکاری و کارجمعی مؤثرند. بر اساس یافته‌ها، تأثیر وضعیت و سابقه عضویت کشاورزان در تعاونی‌ها بر متغیر وابسته معنادار نشد. به عبارت دیگر، عضویت کشاورزان در تعاونی‌ها با هر چند سال سابقه تأثیری بر ادراک آنان از تعاون ندارد. Taherkhani & Gharaniarani (2003) نیز در تحقیق خود نشان دادند که تأثیر عضویت و سابقه عضویت روستاییان در تعاونی‌ها بر میزان نگرش آنان به عضویت و مشارکت در تعاونی‌های روستایی معنادار نیست. تحلیل این نتایج، ممکن است این باشد که کشاورزان روستایی در شرکت‌های تعاونی مشارکت داشته‌اند اما این مشارکت اغلب گذرا و انفعالی و به منظور دریافت نهاده‌ها و تسهیلات بانکی بوده است. این در حالی است که کشاورزان روستایی به عنوان بهره‌برداران واقعی تعاونی‌های بخش کشاورزی، می‌توانند نقش بسیار مهمی در سرعت بخشیدن به توسعه اقتصاد تعاونی داشته باشند. چرا که تنها راه رسیدن به اهداف اصیل این نظام

REFERENCES

1. Anand, P. B. (2003). From conflict to co-operation: Some design issues for local collective action institution in cities. *Journal of International Development*, 15, 213-243.
2. Anderman, L. H. (2000). Classroom goal orientation, school belonging and social goals as predictors of students, positive and negative affect following the transudation to middle school. *Journal of Research and Development in Education*, 32, 89-103.
3. Azkia, M. & Ghafari, Gh. (2001 a). Relationship between trust and community participation in rural areas of Kashan. *Letters of Social Sciences*, 17, 3-31. (In Farsi).
4. Azkia, M. & Ghafari, Gh. (2001 b). Relationship between social cohesion and participation organized of villagers in rural areas of Kashan Township. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 9(36), 175-205. (In Farsi).
5. Azkia, M. & Firouzabadi, A. (2008). Investment of social capital in a variety of operating systems from the land and the factors influencing the exploitation of peasant into cooperatives. *Letters of Social Sciences*, 33, 77-98. (In Farsi).
6. Bandiera, O., Barankay, I. & Rasul, I. (2005). Cooperation in collective action. *Economic of Transition*, 13(3), 473-498.
7. Bartlett, J. E., Kotrlík, J. W. & Higgins, Ch. C. (2001). Organizational research: Determining appropriate sample size in survey research. *Journal of Information Technology, Learning, and Performance*, 19(1) 43-50.
8. Bellmare, C., Kroger, S. & Van Soest, A. (2008). Measuring inequity aversion in a heterogeneous population using experimental decisions and subjective probabilities. *Economic Tricia*, 76, 815-839.
9. Cachter, S., Herrmann, B. & Thoni, C. (2004). Trust, voluntary cooperation, and socio-economic background: Survey and experimental evidence. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 55, 505-531.

10. Carpenter, J. P., Danier, A. G. & Takahashi, L.M. (2004). Cooperation, trust and social capital in southeast asian urban slum's. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 55(4), 510-533.
11. Diwakara, H. (2006). Determinants of trust and cooperation: Case study of self-managed tubewell organizations in north Gujarat, India. *International Journal of Rural Management*, 2(2), 167-188.
12. Duncan, L. E. (2000). Motivation for collective action: Group consciousness as mediator of personality, life experiences, and women's rights activism. *Political Psychology*, 20(3), 611.
13. Dyne, L. N., Dewalle, D. V., Kostova, T., Latham, M. E. & Cumming, L. (2000). Collectivism, propensity to trust and self-esteem as predictors of organizational citizenship in a non-work setting. *Journal of Organizational Behavior*, 21, 3-23.
14. Ejtahadi, M. (2007). Social capital. *Bulletin Humanities*, 53, 405-416. (In Farsi).
15. Fafchamps, M. & Minten, B. (2000). *Returns to social network capital among traders*. Paper presented at the 2000 allied social sciences association meetings, New York.
16. Gachter, S. & Herrmann, B. (2009). Reciprocity, culture, and human cooperation: previous insights and a new cross-cultural experiment. *Cognitive Systems Research*, 18, 791-806.
17. Hajiyakhchali, A., Hashemi, A. & Arab, M. (2003). *Attitude of members of cooperatives to the culture of cooperation and social factors affecting cooperatives in Shiraz Township*. The report of the research project, the ministry of cooperatives, cooperative department in Fars province. (In Farsi).
18. Jamali, A. (2004). *The role of cooperatives to increase production and employment and its the factors influencing in rural areas of Ilam Township*. M. Sc. thesis, University of Razi. Iran. (In Farsi).
19. Kohi, K. (2006). *Investment pathology the development of cooperatives in East Azerbaijan Province. The reported the research project, the ministry of cooperatives*, department of cooperatives in East Azerbaijan. (In Farsi).
20. Mirbagheri, A. (2006). *Social and cultural factors affecting rural women tend to participate in micro-credit fund*. M.Sc. thesis, Teacher Training University. Iran. (In Farsi).
21. Nekoi-naeni, A. (2006). *Analysis of the factors influencing success of rural cooperatives*. M. Sc. dissertation, University of Razi. Iran. (In Farsi).
22. Onyeiwu, S. & Jones, R. (2003). An institutionalism perception of cooperative behavior. *Journal of Socio-Economics*, 32, 233-248.
23. Rahmani, J. (2007). *Investment ways to attract people's participation in cooperation projects in order to encourage people to save, invest and improve their income according to the general policies of principle 44 of the constitution. Reported the research project*. The ministry of cooperatives, cooperative office in Qom Township. (In Farsi).
24. Rahimi, A. (2005). *Cooperative nomadic: Problems and solutions, proceedings of the first national conference on cooperative elected, employment and development*. University of Yazd. (In Farsi).
25. Shaditalab, J. & Hojatikermani, F. (2008). Poverty and social capital in the rural community. *Journal of Social Welfare*, (28) 7, 35-56. (In Farsi).
26. Spielman, D. J. & Bernard, T. (2009). Reaching the rural poor through rural producer organization? *Food Policy*, 34, 60-69.
27. Taherkhani, M. & Gharanirani, B. (2003). Study the factors influencing villagers' attitude toward rural cooperatives. *Journal of Geographical Research*, 655, 1-22. (In Farsi).